Голас Радзімы

№ 44 (2082)
3 лістапада 1988 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

I. У адзін з сонечных кастрычніцкіх дзён так званага бабінага лета многія жыхары Гомеля, якія прыйшлі ў парк культуры і адпачынку імя Луначарскага, з цікавасцю глядзелі на гэтых немаладых, але энергічных, у прыгожых касцюмах людзей, слухалі іх песні.

Мясцовы хор ветэранаў вайны і працы не трэба было прадстаўляць гамяльчанам — яго тут ведаюць амаль што ўсе. На яго выступленні заўсёды збіраецца шмат аматараў песні.

(Працяг фотарэпартажу — на стар. 7).

Интервью М. С. Горбачева журналу «Шпигель» (ФРГ)

НАКАНУНЕ ВИЗИТА В СССР ФЕДЕРАЛЬНОГО КАНЦЛЕРА ФЕДЕРАТИВНОЙ РЕСПУБЛИКИ ГЕРМАНИИ ГЕЛЬМУТА КОЛЯ ГЕНЕРАЛЬНЫЙ СЕКРЕТАРЬ ЦК КПСС, ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР М. С. ГОРБАЧЕВ ДАЛ ИНТЕРВЬЮ ЗАПАДНОГЕРМАНСКО М У ЖУРНАЛУ «ШПИГЕЛЬ».

Вопрос: Как идет перестройка, что уже достигнуто?

Ответ: Главное из достижений — это новое духовное и нравственное состояние общества. Народ пробудился благодаря тому, что интересы человека мы выдвинули в центр всей общественной жизни.

С чего началось? Мы решили сделать беспристрастный, критический политический и социально-экономический анализ общества, в котором мы живем. Он привел нас к выводу о необходимости глубокой перестройки общества, причем во всех сферах.

Мы увидели, что наряду с тем, что многое сделано и достигнуто, немало упущено, не все ожидания народа оправдались.

На нашем социалистическом пути были допущены промахи, ошибки, деформации. Для их преодоления необходимо выйти на новый уровень демократизации, открытости, гласности и идти по этому пути. Наш лозунг — больше социализма. Полностью раскрыть его потенциал через демократизацию, ее расширение.

Этот принцип взяли за исходный и в экономике, решив демократизировать ее через изменение методов хозяйствования, через возвращение в процесс производства человека-хозяина. В том числе давая право трудовым коллективам избирать своих руководителей. И, конечно, все должны жить так, как трудятся, должен быть баланс прав и ответственности.

И еще мы поняли, что добиться глубоких перемен нельзя, если не перестроить политический процесс. Начали перестройку политической системы. Первоначальная ее задача — преодоление командно-административной системы, корни которой уходят к годам Сталина и застойному периоду.

Сформировался определенный образ жизни, определенная психология. Поскольку человек не получал того, что он должен был бы иметь уже сегодня при нормальном развитии производства и общества, начала процветать вторая, «теневая» экономика. Это также привело к негативным психологическим и моральным последствиям. Поэтому другой важный аспект перестройки — моральное, нравственное оздоровление.

Трудностей у нас много, далеко не все мы знаем. Но знаем главное — выбор сделан правильный. Никто не может предложить ничего другого. Критика, которая раздается в ходе перестройки, направлена на то, чтобы ее улучшить, вскрыть ее слабые места. И это нормально. Конечно, политика — это живой процесс. При соприкосновении с жизнью она должна корректироваться и обогащаться. Но основное состоит в том, что эту политику принял народ. Теперь уже он ее оберегает. Демократический процесс, гласность открыли новые механизмы контроля, формируют гарантии перестройки.

Так что она идет — в одних случаях удачно, в других — не очень, где быстро, где медленно. Но перестройка будет идти, она состоится. Хотя предстоят нелегкие годы, особенно ближайшие 2—3—4 года. Процесс этот многогранный и противоречивый, но глубинный — не косметика, не малярные работы), а основательная реконструкция дома, в котором живем.

Конечно, не просто было найти политические решения, адекватные реальностям. Но мы их нашли, и они встретили позитивную реакцию в широких кругах общественности, во всем обществе. Сейчас это не только политика, а и практика, в которую включаются все. Теперь она затрагивает каждого. И это усложняет движение. Ведь привыкли к определенным стандартам, причем не только в мышлении, но и, например, в плане доступа к материальным благам, которые не всегда соответствовали заслугам и трудовому вкладу. Перестройка все ставит на свои места.

Немало слышно шума и у нас, и особенно за границей о том, что перестройку сдерживают бюрократы. Это так, но и не совсем так. Больше всего ее сдерживает консерватизм, который есть во всех слоях. Возьмите аренду в сельском хозяйстве. Казалось бы, бери землю, покажи свои возможности, ты ведь ждал этого времени. Или — хозрасчет на предприятиях. Его хотели получить многие. Теперь же, когда для этого рыты все двери, не тороп: Потому что надо брать на ебя также обязательства, а иначе и быть не может: права всегда идут рядом с ответственностью, обязанностями.

Возвращаясь к вашему вопросу о достигнутых целях, могу сказать, что есг ять внешнюю политику, то, я до целей еще далеко, сдвиги есть.

Когда мы, начиная перестройку, нелицеприятно посмотрели на окружающий нас мир, мы увидели странную ситуацию. Он стал другим, возникли другие реальности, а отношения между государствами продолжают строиться на тех же принципах, что и сразу после войны, в период «холодной войны». Сохранялись те же стереотипы. Так что и здесь обнаружилась необходимость перестройки, хотя в связи с международными отношениями мы употребляем другое понятие — новое мышление.

И еще. Мы считаем, что мирное сосуществование должно быть осмыслено с учетом сегодняшних реальностей, а именно — в связи с принципом свободы выбора. Пусть мы разные, но мы — части одной цивилизации, может быть, единственной во Вселенной. Пусть этот всемирный организм противоречивый, сложный, но все в нем повязано одной судьбой. Различия — не предмет для военной конфронтации, а условия и побудительный мотив для обмена, сопоставления, соревнования.

Я оптимист и надеюсь встретить 2000 год в безъядерном мире или по крайней мере в мире, который всерьез начал расправляться с ядерным оружием. Верю, что Договору о РСМД не суждена роль той ласточки , которая не делает весны. Не может, не должно человечество застрять на подступах к здравому смыслу.

Вопрос: На пути к социалистическому правовому государству: какое значение для долговременных гарантий перестройки имеют правовые реформы?

Ответ: Ключевое. Мы полны решимости при поддержке народа навсегда исключить саму возможность узурпации власти и злоупотребления ею, надежно гарантировать права и свободы граждан, зафиксированные Конституцией.

Есть необходимость выполнения ряда обязательных условий, которые гарантируют статут социалистического правового государства. Одно из них — история нам преподнесла не один урок на этот счет — состоит в том, чтобы власть давалась в одни руки на ограниченное время, на лимитированный законом срок. Другое — свести к минимуму, а по возможности исключить, чтобы власть попадала к недостойным. Это, конечно, легче сказать, чем сделать. Но сделать придется обязательно, в частности, посредством выборов лучшего кандидата из многих, постоянной, сохраняющейся и между выборами подотчетностью избирателям. Не говорю уже об обеспечении равенства всех перед законом, а также одинакового применения закона в отношении всех.

Еще одно условие—предотвращение чрезмерной концентрации власти в руках узкого круга людей. Мы занялись строгим и последовательным разделением ответственности между партией, законодательными, исполнительными и судебными властями. Каждая из них претерпит внутренние модификации, чтобы быть на уровне новых требований демократизации. Мы называем это реформой политической системы, хотя происходящее можно было бы охарактеризовать как правовую революцию.

Начато обновление уголовного и гражданского кодексов, других законов и уложений, главным стержнем которых является безусловное право граждан на защиту личности, неприкосновенности, достоинства, имущества, жилища. Реально обеспечивается свобода совести.

Словом, исходим из того, что не будет законности — не будет и народовластия.

Вопрос: Есть ли у гласности пределы?

Ответ: Разумеется, есть. Эти пределы обозначены законами и здравым смыслом. Есть пределы, которые предписываются нормами нравственности и, конечно, интересами стабильности нашего строя и социалистического выбора. Наконец, у нас есть определенные традиции, связанные и с давним, и с советским прошлым, с национальной психологией и с советским образом мысли, с советскими критериями в оценке добра и зла. Мы интегрируем эти критерии в общечеловеческие понятия, но оттенки неизбежны.

Достигнутый сегодня уровень гласности мы не рассматриваем как конечный пункт назначения или даже как полустанок. Мне представляется, что по мере «обучения» демократии, развития политической культуры гласность приобретает много новых оттенков и акцентов. И это хорошо.

Каким бы резким ни казался переход от прежней застылости и монотонности к социалистическому плюрализму мнений, партия отступать не собирается. Без гласности не может быть демократизации, без демократизации не будет перестройки — того революционного обновления нашего общества, нашего строя, которого мы добиваемся.

Мы твердо взяли курс на ликвидацию зон, закрытых для критики, и «оазисов» с двойной моралью и беззаконием, на преодоление разрыва между словом и делом. В работе закон о печати, будут приняты другие акты, которые реально расширят доступ всех советских граждан к информации из первоисточников. Но мы знаем: мало создать справедливые законы. Надо обеспечить их соблюдение, вдобавок научиться пользоваться правами, сочетать с обязанностями.

Вопрос: Стремится ли КПСС к видоизменению своей роли в государстве и обществе?

Ответ: Идет перестройка и в самой КПСС, партийной жизни. Получилось так, что партия взяла на себя многие хозяйственные, управленческие, даже административные вопросы и не успевала всем этим заниматься, а государственные органы в свою очередь разучились делать свое дело. Партия уже видоизменяет и свою роль, и методы деятельности в соответствии с мандатом XXVII съезда и XIX партконференции.

Политическую реформу мы начинаем с качественных перемен в самой партии. Она должна обновиться, вернуть первозданную чистоту благородным помыслам, доказывать каждым своим словом и поступком право быть политическим руководителем общества. А законы, повторю, пусть пишет наш парламент, пусть исполнительную власть вершит правительство, а правосудие творит суд.

Не все сразу встанет на место. Где-то вытеснение старого новым пойдет со скрежетом. В большом деле бывает всякое. Но никому не дано остановить реку мени. Мы отважились войт. ее бурные воды, ибо нам ведом тот берег. Мы обязательно его достигнем.

Вопрос: Актуальный кризис снабжения: а) Каковы причины? б) Какие видятся пути его преодоления? в) Что в состоянии сдел Запад? г) Отклонил ли бы С новый вариант плана Маршалла?

Ответ: В ваших вопросах заключена уж очень мрачная оценка положения дел в стране. Да, проблем у нас в снабжении немало, мы остро ставим эти вопросы, но никакой обреченности нет. Мы знаем, как поправить дело, и располагаем для этого возможностями. Карл Маркс писал, что общество может погибнуть, если перестанет трудиться... Итак, главное— надо хорошо, по-новому трудиться. Но для этого многое надо изменить. Этим мы и занялись.

В атмосфере, естественной для революционного времени, при избавлении от наследия царистского, помещичье-капиталистического прошлого, в борьбе за свободу, равенство и братство мы осуществили коренные социальные преобразования. В нашем обществе человек в социальном отношении защищен сильно. Но это одна сторона вопроса. Другая — практика командно-административной системы, существовавшая при ней недооценка материальных и моральных стимулов труда привели к тому, что в обществе на протяжении многих лет нарастали негативные явления: пассивность, уравниловка, иждивенчество, психология поденщика, временщика. Теперь надо решительно преодолевать все это повсеместно. Добиваться этого можно через аренду средств производства, через хозрасчет. Через кооперацию. Через интеграцию личного и общественного интересов, которые диалектично едины. Иначе говоря — через расширение представлений о социалистической собственности, о ее возможностях и методах пользования ею. Естественно, выход на новые рубежи экономики мы связываем с освоением новых технологий. Круто меняем приоритеты, структурную политику.

Безусловный приоритет отдан производству продовольствия и товаров широкого потребления, социальной сфере, прежде всего строительству жилья, радикальному улучшению здравоохранения и образования.

Теперь об отношениях с Западом. Не впервые в ходу слова о «плане Маршалла» для СССР. Это, как я понимаю, скорее образ и в чем-то рецидив высокомерия: мол, без капиталистического локомотива советский экономический состав не вытянуть. Чтобы не затевать длинной дискуссии, скажу так: мы уверены, что решим свои проблемы собственными силами, но при этом готовы полностью использовать и те возможности, которые дают внешние связи. Мы не ждем, чтобы нам «оказывали помощь». Речь идет о совпадающих интересах. И вы, и мы заинтересованы в облегчении бремени военных расходов. И мы, и вы заинтересованы также в развитии экономических и научно-технических связей.

Думаю, что Запад постепенно поймет, что, как и гонка вооружений, расчленение мировой экономики, торговли, кредитных отношений, технологии по идеологическим признакам умножает не только наши, но и ваши проблемы. Надо решительно менять подходы, от этого выиграют и те, и другие.

Вопрос: а) Торговля между СССР и ФРГ за пять лет уменьшилась наполовину. Как можно поднять торговлю? Какие товары СССР намерен в будущем шире предлагать на мировом рынке? б) Что затрудняет сегодня создание совместных предприятий? в) Как могли бы развиваться после 1992 года отношения с ЕЭС?

Ответ: Действительно, наша торговля с большинством стран не в лучшем виде. Это — наказание за наши ошибки и промахи, но также за потребительский настрой многих наших зарубежных партнеров, хотевших иметь СССР покупателем своих товаров, но лишь на средства, заработанные от продажи энергетических и сырьевых ресурсов.

Урок сейчас обе стороны получили. Многое зависит теперь от того, насколько прилежными окажемся учениками.

Советская сторона признала необходимым в корне переиначить свой внешнеэкономический инструментарий. В качестве самостоятельных лиц выходят на мировой рынок предприятия, институты, кооператоры. Им отныне не на кого будет кивать в случае неудачи. Да и вы, возможно, не раз с тоской вспоминаете некоторых своих контрагентов из бывшего Внешторга, напускавших на себя важность за государственный счет, подчас заключавших не очень выгодные и дальновидные сделки, вместо того чтобы дело делать.

Мы намерены далее облагородить свой экспорт активным предложением наукоемкой продукции и ноу-хау. Сырье при этом продавать будем, но не по-купечески и не навалом, а с разбором. Но главное — не только одно сырье.

Впрочем, бизнес — дело серьезное и всегда риск. Замечу лишь, что смельчаки в конечном счете не потеряют. Прежде всего те из них, которые идут к нам не сливки снимать, а смотрят на торговлю с СССР серьезно, как на долговременное, перспективное дело.

Многое мешает со стороны Запада: искусственные ограничения кредитов и продажи тех-

(Окончание на 4-й стр.).

ЧАС ВЯЛІКІХ ЗМЕН

АД РЭКЛАМАЦЫЙ ДА «ЗНАКА ЯКАСЦІ»

Пра тое, што павінна прынесці перабудова савецкім людзям, дзеля чаго пачата надзвычай складаная і цяжкая работа, ведаюць усе: мы хочам палепшыць якасць жыцця грамадства. Але пра канчатковыя вынікі гаварыць пакуль, безумоўна, рана: працэс, які пачаўся, працяглы, яго нельга параўноўваць з лёгкай прагулкай па праспекту. Хутчэй — гэта вывучэнне, разведка новага шляху, пракладзенага пакуль толькі на карце, і таму кожны крок трэба рабіць асцярожна і раздумліва. Тым не менш ужо сёння можна гаварыць і пра пэўныя здабыткі на выбраным накірунку. Дзесьці яны больш важкія, дзесьці менш, але парасткі новага, змены, няхай сабе пакуль асобныя, ёсць усюды.

Быў час, калі мінскае вытворчае аб'яднанне «Гарызонт» па выпуску тэлевізараў і радыёпрыёмнікаў практычна страціла сваю добрую рэпутацыю. Якасць прадукцыі не вытрымлівала ніякай крытыкі: кожны другі тэлевізар амаль адразу пасля пачатку яго эксплуатацыі трапляў на гарантыйны рамонт або вяртаўся на прадпрыемства з рэкламацыяй гандлёвай арганізацыі. «Гарызонт» цярпеў мільённыя страты.

Разлад, што панаваў на «Гарызонце», быў аб'ектам аналізу самага высокага кіраўніцтва і пільнай увагі цэнтральнай прэсы. Але, нягледзячы ні на што, па набранай ужо інерцыі, вялікае прадпрыемства каціласа пад адхон, і ратаваць яго, здавалася, немагчыма.

Дапамог 1985 год. Год, калі ў краіне быў абвешчаны курс на перабудову. А на пачатку 1986-га на аб'яднанні з'явіўся новы кіраўнік — цяперашні генеральны дырэктар Аляксандр Санчукоўскі, спецыяліст кампетэнтны, энергічны, з сучаснымі поглядамі.

З ЧАГО ПАЧАЦЬ!

З чаго ж пачалі на «Гарызонце» перабудову і абнаўленне?

Па-першае, была зроблена вялікая колькасць кадравых перамяшчэнняў сярод кіраўнікоў усіх рангаў: за 1986 год прыблізна 130. Але толькі перастаноўкай справе не дапаможаш. Паўстала неабходнасць ва ўдасканаленні арганізацыйнай структуры. На базе ранейшых цэхаў стварaліся новыя вытворчыя падраздзяленні: механічны завод, завод «Сенсар», тэлевізійная вытворчасць. Значна больш увагі сталі надаваць навуцы: быў арганізаваны шматгаліновы навукова-тэхнічны комплекс, у які ўвайшлі спецыялісты ВА «Гарызонт», Мінскага радыётэхнічнага інстытута, Белдзяржуніверсітэта, АН БССР. У выніку ўдасканальвалася канструкцыя тэлевізараў, павысілася іх якасць і надзейнасць. А тое, што новая элементная база для вырабаў была ўласнай вытворчасці, дазволіла паменшыць залежнасць ад асноўнага пастаўшчыка — саюзнага Міністэрства мікраэлектроннай прамысловасці, бо, на жаль, у краіне дысцыпліна дагаворных паставак не на вышыні.

Вельмі многа зрабілі на прадпрыемстве, каб павысіць агульную культуру, ліквідаваць расхлябанасць.

І, натуральна, адно з цэнтральных месцаў у вялікай рабоце заняла тэхнічная мадэрнізацыя цэхаў.

Прайшоў даволі непрацяглы час, і цяжка нагружаны воз праблем зрушыўся з мёртвага пункту.

ПАМОЧНІК — НЕЗАДАВОЛЕНАСЦЬ

— Чым сёння вы можаце быць задаволены, а чым не? — такое пытанне я задала галоўнаму інжынеру механічнага завода Міхаілу Рудовічу. Адказ пачула даволі нечаканы: на заводзе няма галіны, якая б яго поўнасцю задавальняла. Пакуль яшчэ, нягледзячы на ўсе бяспрэчна станоўчыя зрухі, узровень механізацыі, аўтаматызацыі, якасці прадукцыі адстае ад лепшых узораў. А на прадпрыемстве зараз паставілі задачу раўняцца толькі на сусветны стандарт. Больш тут не жадаюць задавольвацца малым.

Можна зразумець «максімалізм» Міхаіла Бал[illegible]ававіча, якога прытрымліваюцца і яго калегі. Адказнасць за справу, гонар за яе — добрыя памочнікі ў рабоце.

Ну, а чым усё ж такі задаволены галоўны інжынер?

— Задавальненне прыходзіць, калі ў рабоце нешта атрымліваецца так, як задумаў, і ад гэтага становіцца лягчэй людзям, змяншаецца доля нецікавай, цяжкай працы. Вось, напрыклад, атрымаўся ў нас неблагі комплекс для гальванаапрацоўкі. Нядрэнна пайшлі справы на штампоўцы. Але сёння і тут ужо патрабуецца абнаўленне.

Што значыць абнаўленне на штампоўцы, мне паказаў Леанід Бераснеў, намеснік начальніка цэха. У адным канцы вялікага памяшкання за штампавальнымі аўтаматамі сядзелі жанчыны ў сініх халатах. Яны бралі загатоўкі, падкладвалі іх пад прэс, вымалі. Работа нялёгкая, манатонная, ды і не зусім небяспечная. Побач жа стаяла каля дзесятка такіх жа аўтаматаў, але абслугоўвала іх літаральна некалькі чалавек — наладчык і аператар, бо тут яны аб'ядноўваліся ў робататэхнічны ўчастак. Вось так пакуль у адным цэху суседнічае ўчора і заўтра, хаця правільней сказаць: учора і сёння. Робаты сталі ўкараняць з 1985 года, і цяпер яны ўжо далёка не апошняе слова тэхнікі. Таму і тут хутчэй можна пачуць незадаволенасць, чым захапленне. Вось і Леанід Берасней скардзіцца, што пакуль не тэхналогія дыктуе свае законы, а «падганяецца» яна пад узровень тых, вельмі часта недасканалых дэталей, што выкарыстоўваюцца сёння на вытворчасці.

Так, людзі ідуць і ідуць наперад, і часам здаецца, што мэта амаль дасягнута, толькі адзін крок, і можна з палёгкай уздыхнуць. Але сучаснае паскарэнне так і не дазваляе ім зрабіць той доўгачаканы ўздых аблягчэння. Тым больш, калі жыццё па-ранейшаму абганяе, і таму пакуль усё яшчэ даводзіцца быць у ролі таго, хто даганяе. А, як вядома, чакаць і даганяць — няма справы горшай.

АДЗІН ЗА ЎСІХ, І ЎСЕ ЗА АДНАГО

Праца па-новаму прадугледжвае і новы стыль узаемаадносін паміж работнікамі. Таму тут адмовіліся ад адміністрацыйна-камандных метадаў кіраўніцтва (хаця гэта было і няпроста), далі магчымасць больш зарабляць рабочым і знялі многія абмежаванні, адышлі ад ураўнілаўкі ў аплаце, надалі значную самастойнасць асобным вытворчым калектывам, стварылі ўмовы для пераходу на калектыўны падрад.

Зараз на «Гарызонце» людзі самі распараджаюцца сабой, а доля ўдзелу кожнага вызначаецца саветам працоўнага калектыву па спецыяльнаму каэфіцыенту працоўнага ўдзелу.

Для спецыялістаў ствараюцца часовыя творчыя калектывы, якія вырашаюць нейкую канкрэтную праблему. Неабходная для гэтага колькасць і профіль работнікаў вызначаюцца дэмакратычным шляхам. Выдзелены фонд заработнай платы і прэміі, калі справы ідуць паспяхова, размяркоўваецца паміж набранымі работнікамі. Такая арганізацыя працы дазволіла распрацаваць тэлевізар «Гарызонт» 4-га пакалення (ён зараз ужо выпускаецца серыйна) усяго за адзін год. Дарэчы, да работы былі залучаны маладыя інжынеры, якім менш уласцівы кансерватызм, ды і энергіі не займаць. І зараз ужо створаны мадэлі тэлевізараў 5-га пакалення. Тут «Гарызонт» абышоў усіх сваіх канкурэнтаў у краіне.

Але ж вернемся зноў у цэхі. На тэлевізійнай вытворчасці мяне пазнаёмілі з майстрам Вольгай Несцяровіч. На яе ўчастку працуе каля 100 чалавек, і ўсе яны складаюць падрадны калектыў. Цякучасць кадраў ліквідавана, а сярэдні ўзрост работніц (працуюць у асноўным жанчыны) — 30-35 гадоў. Пасада майстра — выбарная. Значнае змяншэнне ручной працы, аўтаматызацыя многіх працэсаў дазволілі скараціць і перавесці на іншыя ўчасткі частку работнікаў, а той фонд заработнай платы, што вызваліўся, размяркоўваць паміж астатнімі.

Задаволена майстар і дысцыплінай. Парушэнняў практычна няма, бо сёння сапраўды атрымліваецца як у той прыказцы: адзін за ўсіх, і ўсе за аднаго. Дарэчы, і як пакараць штрафніка, вырашае таксама калектыў, падыход жа ў кожным выпадку толькі індывідуальны.

ВЫНІК

Дык які ж на сёння вынік зробленага?

Паказальна ўжо тое, што з 1986 года паўстала задача выхаду прадукцыі на экспарт. І ў 1987-м першая партыя тэлевізараў (больш за 10 тысяч) была адпраўлена ў Чэхаславакію. Пра тое, што прадукцыя «Гарызонта» там спадабалася (на міжнародным рынку яна ідзе пад назвай «Селена»), гавораць прапановы фірм «Омнія» і «Тэсла-Элтас» павялічыць аб'ём паставак у 3-5 разоў. Прайшлі перагаворы і аб экспарце ў ГДР і Польшчу. Вядзецца работа па стварэнню сумеснага прадпрыемства з адной з аўтарытэтных заходніх фірм. Гэта ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва дазволіць нам зарабіць валюту, якою калектыў будзе распараджацца, як палічыць патрэбным.

Што тычыцца радыёпрыёмнікаў «Селена», то яны ідуць сёння ў 28 краін свету, у тым ліку ў ФРГ, Францыю, Англію. Іх выпускае гродзенскі завод «Радыёпрыбор», які ўваходзіць у аб'яднанне «Гарызонт». Адна з апошніх навінак — кішэнны радыёпрыёмнік «Селена-401», ён адпавядае сусветным патрабаванням.

Чым заслужылі беларускія радыёпрыёмнікі такую папулярнасць? Выдатнай якасцю і надзейнасцю, яны валодаюць вялікай адчувальнасцю. Тут дарэчы будзе і прыклад. У аб'яднанне прыйшло пісьмо з далёкай Аргенціны. Наш суайчыннік шчыра дзякаваў за радыёпрыёмнік «Селена-215». Аказваецца, ні адзін замежны яго сабрат не здольны «злавіць» перадачы з Савецкага Саюза, а для «Селены» адлегласці не перашкода.

Дык якія ж вынікі атрыманы на «Гарызонце» за апошнія некалькі гадоў? Адказ на пытанне — у загалоўку гэтага артыкула: «Ад рэкламацый да «Знака якасці».

Галіна УЛІЦЁНАК.

Вывучэнне магчымасцей прамысловага вырошчвання высокаўраджайных сартоў журавін пачалі вучоныя Беларускага навукова-даследчага інстытута лясной гаспадаркі. Даследаванні паказалі, што прыродныя ўмовы рэспублікі спрыяльныя для паўночнаамерыканскіх журавін. Супрацоўнікі лабараторыі недраўнянай прадукцыі лесу праверылі эфектыўнасць вырошчвання звыш дзесяці сартоў журавін. Лепшымі аказаліся «Франклін» і «Бергман», якія забяспечваюць высокія стабільныя ўраджаі і валодаюць выдатнымі смакавымі якасцямі.

НА ЗДЫМКАХ: загадчык лабараторыі недраўнянай прадукцыі лесу кандыдат біялагічных навук Уладзімір ВАЛЧКОЎ на доследным участку па вырошчванню паўночнаамерыканскіх журавін у Ленінскай доследнай гаспадарцы; малодшыя навуковыя супрацоўнікі інстытута Ларыса ЯЎТУХОВА (злева) і Тамара БАБРОЎНІКАВА за падлікам гадавога прыросту пабегаў дурніц паўночнаамерыканскага сорту «Дароу» на доследнай плантацыі.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ЛЁС ВЫХАВАНЦАЎ ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАГА ПІЯНЕРСКАГА ЛАГЕРА

ДЗЯТЛАЎСКІ МЕМАРЫЯЛ

Праз сорак чатыры гады глянулі на людзей, якія сабраліся пад старажытнымі таполямі на ўскраіне невялікага беларускага горада Дзятлава, дзіцячыя твары. Маленькія фігуркі з бронзы прыціснуліся да выхавальніцы. У сярэдзіне верасня тут адбылося адкрыццё мемарыяльнага комплексу «Дзецям — ахвярам вайны». Пад гранітнымі плітамі яго пахаваны 76 выхаванцаў мясцовага дзіцячага прытулку, якія загінулі ад голаду, хвароб і жудасных эксперыментаў у перыяд акупацыі рэспублікі гітлераўцамі. Толькі 13 прозвішчаў удалося ўстанавіць у ходзе пошукаў, праведзеных мясцовымі ўладамі і грамадскасцю. Цяпер да іх прыбавіліся новыя імёны. Іх называлі ў сваіх выступленнях на мітынгу прыбыўшыя ў Дзятлава ўдзельнікі тых трагічных падзей з Чэхаславакіі, Балгарыі, ГДР, а таксама з розных гарадоў і вёсак Савецкага Саюза. Усе яны падзялялі тады лёс загінуўшых равеснікаў, пазбегнуўшы смерці дзякуючы самаахвярнасці сялян і патрыётаў-падпольшчыкаў.

Гэта чэхі, славакі, немцы, аўстрыйцы, кітайцы, балгары — сыны і дочкі тых, хто ў 30-я гады змагаўся ў інтэрбрыгадах на іспанскай зямлі, у антыфашысцкім падполлі зняволеных краін Еўропы, супраць японскіх інтэрвентаў у Кітаі і Карэі. У Беларусь дзяцей на адпачынак паслаў ЦК МОПР СССР.

Іх прыезд у адзін з самых маляўнічых куткоў рэспублікі супаў з пачаткам вераломнага нападу гітлераўскай Германіі на Савецкі Саюз. Аўтобус, пасланы ў той жа дзень за дзецьмі з Масквы, трапіў пад бамбёжку. А ў хуткім часе ўсе шляхі на ўсход былі адрэзаны. Па-рознаму, але аднолькава трагічна склаўся далейшы лёс гэтых дзяцей. Чацвёра з іх дабраліся да Масквы. Многія прапалі без весткі. Тых, хто застаўся, акупанты выгналі з піянерскага лагера і зрабілі там казарму. Дзяцей адшуквалі савецкія патрыёты, самых маленькіх хавалі ў сем'ях.

З іншых акупіраваных раёнаў у Дзятлава звозілі дзяцей, якія засталіся без бацькоў на дарогах вайны. Прытулак тут стаў перавалачным пунктам для адпраўкі юных «усходніх рабоў» у Германію. Партызаны і мясцовыя жыхары, даведаўшыся аб гэтым, вырашылі выратаваць дзяцей.

Трое з шасцярых выхаванцаў інтэрнацыянальнага піянерскага лагера, якія прыехалі на сустрэчу — сёстры Власта Нярудава і Драгаміра Кралева з ЧССР, а таксама Палета Глюкозіо з Балгарыі некалькі дзён гасцявалі ў сваіх выратавальнікаў сялян Юліяна Брычкоўскага і Лукі Маліноўскага, якія па заданню партызан выкралі дзяўчынак з прытулку і схавалі на хутары Радзюкі. Дзяўчынкі вырашылі таксама змагацца з акупантамі: збіралі розныя звесткі на чыгуначнай станцыі. У чэрвені 1943 года Власта трапіла ў рукі карнікаў і была адпраўлена ў Германію. За сабатаж на адным з ваенных заводаў яе кінулі ў ваенную турму, а затым у жаночы канцлагер Равенсбрук. Драгаміру і Палету, як і іншых дзяцей, адступаючы, гітлераўцы гналі наперадзе сябе як прыкрыццё. Усіх іх, хто застаўся ў жывых, выратавала Чырвоная Армія.

Удзельнікі сустрэчы былых выхаванцаў інтэрнацыянальнага піянерскага лагера і дзіцячага прытулка расказалі аб гераізме многіх савецкіх людзей, якія ахвяравалі сабой, але не выдалі дзяцей гітлераўцам. Яны прысутнічалі на адкрыцці музея «Дзеці ліхалецця» ў мясцовай школе, дзе сабраны дакументы — сведчанні той далёкай трагедыі.

А. ПАЛЬЧЭЎСКІ.

Интервью М. С. Горбачева журналу «Шпигель» (ФРГ)

(Окончание.
Начало на 2-й стр.).

нологии, лицемерно оправдываемые советской «военной угрозой», многочисленные таможенные барьеры, протекционизм.

Вы спрашиваете про наше отношение к «единому рынку» после 1992 года. Оно будет адекватным отношению ЕЭС к СЭВ и к нам, к Советскому Союзу, позиции ЕЭС по общеевропейским проектам, подходу сообщества к оздоровлению обстановки в мире. Если эти мои соображения вы истолкуете как приглашение к диалогу, то это будет правильным.

Вопрос: Как видится Вам проблема сокращения обычных вооружений в Европе?

Ответ: Мы и наши союзники давно выдвинули предложения, которые предусматривают существенные и равные сокращения этих вооружений и, в конечном счете, демонтаж самой материальной возможности агрессии, а следовательно, и ликвидацию страха и разного рода мифов о советской военной угрозе. Предложения эти опубликованы и вручены официально. Они разъяснялись, комментировались и, я должен подчеркнуть, дополнялись во многих моих выступлениях и заявлениях. Это все доступно каждому.

Сейчас мы вступили в этап, когда нужен совместный выход на конкретные решения. И поэтому естественно обратиться к ситуации на Венской встрече. Положение там таково.

23 страны ОВД и НАТО завершают выработку мандата переговоров по вооруженным силам и обычным вооружениям. Согласованы преамбула, цели переговоров, вопросы контроля и информации, состав участников. Дело идет к согласию о формулировке по предмету переговоров.

Такое продвижение — результат делового подхода с обеих сторон. Мы в чем-то уступили, и нам в чем-то уступили. На равных. И в этом мы тоже видим знамение времени.

Не согласованы пока некоторые вопросы. Но меньшей значимости, чем, те, о которых уже договорились.

И, насколько я могу судить, большинство участников обоснованно надеются на то, что уже в этом году переговоры начнутся. Мы — решительно за это.

Как мы себе представляем переговорный процесс?

Логична была бы такая последовательность:

— инвентаризация того, что есть у каждой стороны;

— ликвидация дисбалансов;

— равное сокращение вооружений и вооруженных сил, по возможности, до самых низких в современных обстоятельствах уровней.

Так это выглядит теоретически.

Но у нас теперь уже большой опыт переговоров. Не приходится рассчитывать на то, что все пойдет гладко, тем более, что проблемы действительно сложные, даже с технической точки зрения. К тому же теперь на переговорах много партнеров, не два. И есть опасность, что темп их будет отставать от динамики времени, от наличных возможностей и от императивов, диктуемых народами и здравым смыслом.

Поэтому мы выдвинули идею «европейского Рейкьявика», т. е. встречи высших представителей государств, включая, разумеется, Соединенные Штаты и Канаду, чтобы дать мощный политический импульс переговорному процессу.

Мы выступаем также за включение широких общественно-политических сил в процесс ликвидации вооруженного противостояния в Европе. У нас и у ряда политических деятелей на Западе и на Востоке Европы возникла идея провести «круглый стол». Речь идет о том, чтобы в одной из европейских столиц собрались представители политических партий всех идеологических направлений и в свободной дискуссии обсудили бы все стороны европейского строительства. Конечно, и проблемы сокращения вооружений, вообще — демилитаризации континента.

Словом, мы очень настроены на то, чтобы параллельно ядерному разоружению, на пути к которому сделан первый принципиальный шаг Договором РСМД, шел аналогичный процесс в сфере обычных вооружений, в первую очередь в Европе. Это диктуется демографической, индустриальной, экологической спецификой нашего континента, его политическим уровнем, назревшими жизненными потребностями, его местом в судьбах цивилизации, моральной ответственностью перед населяющими его народами и перед всем человечеством. Это нужно в одинаковой степени и Западу, и Востоку.

Вопрос: Идет дискуссия о политических последствиях возможного отвода в Европе всех иностранных войск. Как Вы смотрите на это?

Ответ: Мы за то, чтобы этот вопрос нашел свое решение, и заявили об этом официально и публично.

Но, к сожалению, даже Европа не достигла такого уровня взаимного доверия между составляющими ее государствами, когда можно решать подобного рода вопросы вне контекста общей ситуации и прежде всего вне связи с процессом разоружения, в данном случае — переговоров, о которых речь шла в предыдущем ответе.

Именно в этих рамках мы готовы на взаимной основе рассматривать проблему своих войск на территории союзников, разумеется, в согласии с ними самими и опираясь на их точку зрения.

Вопрос: Германский вопрос — является ли он еще открытым?

Ответ: Об этом мне уже приходилось говорить и публично, и на встречах с государственными деятелями ФРГ. И я лишь могу еще раз подтвердить сказанное ранее по этому вопросу.

Вместе с тем хочу со всей определенностью подчеркнуть: не может быть разных мнений о том, что судьба немцев неразрывно соединена с судьбами всей Европы, с прогрессом ее в условиях полной безопасности всех и каждого, т. е. с перспективами строительства «европейского дома». Любые попытки размыть границы между суверенными германскими государствами, тем более силовые эксперименты в этой области, неприемлемы, а то и катастрофичны. В таких вопросах должна быть полная ясность.

Вопрос: Будет ли у «общеевропейского дома» открытая дверь в Берлине?

Ответ: Без нее архитектура дома не выглядела бы целостной.

Вопрос: Каковы исторические перспективы для германо-советских отношений?

Ответ: Вы имеете в виду наши отношения с ФРГ? Скажу так. Эта перспектива всецело зависит от нас с вами. Они будут такими и только такими, какими мы их вместе делаем сегодня. Делаем именно мы и никто за нас. И, надеюсь, руководствуясь ответственностью, которая вытекает из элементарного факта: от двух таких государств, как СССР и ФРГ, во многом зависит общеевропейская погода и кое-что большее.

Живите, как вы хотите, и мы будем жить, как мы хотим. Давайте наладим взаимовыгодное сотрудничество, где для этого есть необходимые материальные и человеческие условия. Попробуем взглянуть друг на друга не как два бывших врага или два потенциальных противника, а как партнеры и возможные друзья. Нам, в Москве, это не кажетя сверхожиданием или утопией.

Вопрос: Если перестройка удастся, то Советский Союз станет образцом для многих других государств. Не попытаются в этом случае реакционные силы в США воспрепятствовать такому развитию?

Ответ: Эмоции и намерения реакционных сил в США — реальность, которую нельзя сбросить со счетов. Но последние годы показали, что эти силы не всемогущи.

В этом — важная особенность нашего времени. Конечно, те, кого вы назвали реакционными силами в США (у них, кстати, есть единомышленники и в других странах, включая ФРГ), не хотели бы перемен. Но перемен требуют стратегические, политические и экономические реальности нашего времени. Сила нового политического мышления, по-моему, как раз и заключена в том, что оно на эти реальности опирается. И предполагает, чтобы ты относился к другому так, как ты хочешь, чтобы он относился к тебе. Когда все это усвоят, мир круто изменится к лучшему.

Вопрос: В свете приоритетности общечеловеческих интересов перед классовыми не пойдет ли речь о реабилитации социал-демократии? Как Вы смотрите на возможность и желательность особых отношений с СДПГ?

Ответ: Идеологические различия между коммунистами и социал-демократами — реальность. Как и то, что в отношениях между теми и другими в последнее время происходят важные позитивные изменения. Преодоление прошлого — в учете его уроков.

И еще. Первыми идею приоритета общечеловеческих интересов сформулировали основоположники и коммунистического, и социал-демократического движения немцы Маркс и Энгельс. Отстаивал ее в споре с сектантами не кто иной, как российский социал-демократ Ленин. И именно Ленин был автором исторического Декрета о мире на второй день нашей революции. В русле идей об общечеловеческих ценностях для судеб цивилизации, о значении которых можно было уже судить по страшному опыту первой мировой войны, лежал и ленинский план полного разоружения под строгим международным контролем, выдвинутый в 1922 году на Генуэзской конференции.

Вот они, первые вписанные в летопись мировой политики элементы социалистического идеала. На современном этапе, с учетом новых реальностей, мы словом и делом пытаемся утвердить такой подход в международных отношениях.

Что касается «особых отношений» с западногерманской социал-демократией, то я не уверен, что термин «особые» удачный. Он несет привкус дискриминации отношений с другими. Я бы предпочел говорить о «деловых уважительных и заинтересованных отношениях», предполагающих среди многого другого открытый и творческий обмен мнениями, дискуссии между двумя крупными партиями, представляющими два важных самостоятельных политических течения в современном мире.

СОВЕТСКИЙ ЦЕНТР ПОДГОТОВКИ КОСМОНАВТОВ

В ПОДМОСКОВЬЕ, В ЗВЕЗДНОМ ГОРОДКЕ

Советский центр подготовки космонавтов имени Юрия Гагарина существует уже более четверти века. Находится он в Подмосковье, в Звездном городке. Шестьдесят шесть советских космонавтов, прошедших школу Звездного, стартовали на орбиты причем около сорока из них поднимались в космос по два и три раза, а у Владимира Джанибекова в активе даже пять полетов. Четырнадцать зарубежных космонавтов также выпускники Звездного. В скором времени состоится еще один полет с участием французского космонавта. Словом, в Звездном накоплен неплохой опыт, в подготовке космических экспедиций как по национальной программе, так и в рамках международного сотрудничества.

В целом программа тренировок экипажа включает несколько десятков пунктов, начиная от освоения карты звездного неба и кончая действиями в нештатных ситуациях, скажем, при пожаре на борту космического корабля. Понятно, что при тренировках учитывается специфика предстоящего полета. Например, советско-болгарские экипажи не проводили тренировок, связанных с действиями в зимних условиях после приземления космического корабля. Это объясняется тем, что советско-болгарский полет был запланирован на летнее время. А вот для советско-французских экипажей такие тренировки предусмотрены, поскольку старт советско-французской экспедиции приходится на осень. Полет будет продолжаться месяц, поэтому не исключается посадка корабля по завершении рейса в районе, где уже будут стоять крепкие морозы.

В подготовке есть элементы, обязательные для любого полета,— тренировки на невесомость, занятия на тренажерах-макетах космического корабля и орбитальной станции, проверка выносливости на центрифугах.

Значительная часть общего времени подготовки уходит у экипажей на занятия в макетах корабля и станции. Космонавт в отличие, скажем, от шофера или машиниста не может отправиться в учебный рейс, поэтому именно на тренажерах для обучающихся воспроизводятся условия, максимально приближенные к реальным. Макеты корабля и станции снабжены аппаратурой, позволяющей имитировать световые и звуковые эффекты полета, здесь же, на тренировках, задаются различного рода отказы.

Однозначно ответить на вопрос о времени подготовки того или иного экипажа нельзя: многое определяется программой полета, другими факторами. Так, на тренировки первых международных экипажей в конце 70-х— начале 80-х годов уходило по полтора-два года. По мере накопления опыта сроки стали сокращаться. Например, подготовка советско-афганского полета заняла в целом лишь немногим более полугода.

Участники советско-французской космической экспедиции также не новички в авиации. Более того, один из претендентов на полет—Жан-Лу Кретьен прошел в свое время и весь цикл космической подготовки, и поработал с советскими коллегами на борту орбитальной станции «Салют-7». Но предстоящая экспедиция будет рекордной по длительности для международных полетов. Она продлится не 10 дней, как, например, советско-афганский полет, а, как сказано выше, месяц. Кроме того, по ходу экспедиции предусмотрен выход французского космонавта в открытый космос. Естественно, более обширная программа научных исследований во втором советско-французском космическом полете и дополнительные элементы технической подготовки потребовали расширенного объема тренировок. Подготовка французских летчиков началась с середины ноября прошлого года и в целом займет около 12 месяцев.

Медицинский контроль — спутник всей жизни космонавта. С многочисленных медицинских комиссий начинается его профессиональная биография, они же сопровождают его в подготовке к полетам. Контролируется состояние космонавта и проводятся специальные медицинские эксперименты и в те периоды, когда он оказывается на орбите. Показательной в этом смысле будет как раз предстоящая советско-французская экспедиция. Здесь наряду с другими экспериментами широко представлены медицина и биология. В первом полете советские и французские специалисты выполнили несколько крупных серий исследований, таких как «Эхограф», «Аргумент», «Биоблок», «Цитос». Все они, но уже на качественно новом уровне будут продолжены во второй совместной экспедиции.

— Участие французского космонавта в предстоящем длительном полете на борту орбитальной станции «Мир»,—считает Жан-Лу Кретьен,— будет чрезвычайно важным для нашей программы «Гермес». Длительные полеты—это самые сложные, самые насыщенные космические экспедиции и с технической точки зрения, и с научной, и во всех других смыслах...

Михаил ЧЕРНЫШОВ.

LA VISITA DE JOSE SARNEY

El 17 de octubre todo el trayecto del aeropuerto Vnúkovo hasta el Kremlin de Moscú estuvo adornado con las banderas de Brasil y de la URSS, en honor a la visita del alto huésped: José **SARNEY**, Presidente de la República Federativa de Brasil.

La ceremonia oficial de la recepción del Presidente del Brasil y de su señora esposa tuvo lugar en la Sala de San Jorge del Gran Palacio del Kremlin, donde los saludaron **Mijail GORBACHOV**, Secretario General del CC del PCUS, Presidente del Presidium del Soviet Supremo de la URSS, y su señora. Luego los jefes de Estados sostuvieron una breve plática.

El mismo día, Mijail Gorbachov y José Sarney, acompañados por sus respectivas esposas, realizaron un paseo por el Kremlin. En la plaza de las Catedrales del Kremlin los altos mandatarios fueron saludados por delegados del Congreso Nacional de Médicos. En su alocución a los delegados, Mijail Gorbachov dijo, en particular: Nos carteamos activamente con el señor Presidente. Pero hoy nos hemos visto por primera vez, hace tan solo varios minutos. Y saben ustedes, las cartas nos ayudaron a formarnos una idea uno del otro, a formarnos una idea sobre la política, tanto interna, como exterior, del otro. Ahora quisiera saludar en vuestra presencia al señor Presidente y a su esposa, ya que el señor Sarney encarna el actual progreso en todas las esferas de la vida, que se produce en el Brasil contemporáneo. Junto con nuestros ciudadanos, los saludo con motivo de la aprobación de la Constitución del Brasil. Brasil es un gran país con un gran pueblo. Y les deseamos a ustedes nuevas realizaciones.

Por su parte, José Sarney subrayó:

— Tengo la profunda sensación de que ahora estamos abriendo nuevas fronteras en las relaciones entre Brasil y la Unión Soviética. La distancia que separa los pueblos es a veces una especie de tentación para la aproximación. Todos navegamos en un barco, que es la Tierra, y que vuela precipitada en el Universo.

* * *

Para el día de la llegada del Presidente J. Sarney a la URSS se organizó la exposición "Brasil 1988", inaugurada en el Centro de Comercio Internacional en Krásnaya Presnia.

— No tengo dudas de que uno de los resultados de la visita de nuestro Presidente a Moscú será la "luz verde" para la ampliación de todo tipo de contactos, incluyendo las relaciones de negocios entre Brasil y la Unión Soviética, declaró **Randolph SALLES HAYNES**, uno de los directores de la exposición brasileña.

El señaló que los círculos de negocios brasileños recibieron con gran alegría la noticia sobre la organización de la exposición comercial-industrial en la capital soviética. Muchos empresarios manifestaron su deseo de participar en ella y trabar contactos con compañías soviéticas. Al final, fueron más de 30 las compañías que trajeron sus productos a Moscú y, entre ellas, figuran también empresas estatales, incluida la "Petrobras". Café, jugos, pintura, máquinas herramientas, carros, equipos electrónicos y ropa son solo parte de la lista de mercancías que Brasil está dispuesto a ofrecer en el mercado soviético.

— El interés de los círculos de negocios brasileños hacia la URSS no es casual —subrayó R. S. Haynes—. Tal interés se debe a los ritmos de la perestroika y a la política de transparencia, que cobran fuerza en vuestro país. Tenemos planeado no solo ampliar los vínculos comerciales, sino crear también empresas soviético-brasileñas. La pionera en este campo es la compañía "Starema", que [illegible]oncertó un acuerdo para [illegible]ar en Moscú una fábrica de blue jeans.

Los contactos comerciales brasileño-soviéticos no comienzan desde cero. Desde 1982, en Moscú trabaja la oficina [illegible] "Interbras", firma comerci[illegible] de la compañía estatal "Petrobras".

— Colaboramos con la "Sovfracht", prestamos servicios a Aeroflot, por mediación de nosotros se efectúan los suministros de soja y de café —me dijo **Obertal MANTOVANELLI NETTO**, gerente de la oficina moscovita de "Interbras"—. Ahora nuestros suministros a la URSS se han reducido en comparación con los años anteriores. Pero es un fenómeno temporal. Por una parte, se dejó sentir la caída de los precios mundiales del petróleo. Por otra parte, se está restructurando el sistema soviético del comercio exterior. Pero esperamos que la actual exposición nos ayude a encontrar en la URSS nuevos contragentes interesados en colaborar con nuestra compañía.

Igor **DANILIN**

En el Palacio de Cultura y Técnica de los ferroviarios de Gomel — V. Lenin, los activistas del coro de veteranos de la guerra y el trabajo planifican el concierto dedicado al 30 aniversario del conjunto.

Foto: S. KRITSKI.

PROPUSE quitar esa frase, ya que ella puede inducir a los lectores a la idea de que en nuestro país existe, supuestamente, la censura. Así procuró explicar sus actos el representante de la Dirección Principal para la Protección de Secretos Estatales en la Prensa, adjunta al Consejo de Ministros de la URSS (Glavlit), al intervenir hace cinco años en la redacción de una prestigiosa revista. Sin embargo, por más extrañas que fueran aquellas palabras, ninguno de los presentes en aquella reunión ni siquiera se sonrió. Tampoco el propio orador estaba bromeando. Es que la institución que él representaba protegía secretos estatales. Y resultó que la propia existencia de la censura preliminar se había hecho secreta. Aunque, en realidad, no era un secreto para nadie. Se trata del tradicional hábito de nuestra vida pasada: sabíamos que el fenómeno era real, pero afirmábamos que no existía...

das, revisar los manuscritos antes de que éstos pasaran a la imprenta. Ese control no se extendía a las publicaciones de la Internacional Comunista, del Comité para Editoriales y Asuntos Poligráficos, de la Dirección Principal de Instrucción Política, al periódico "Izvestia del CEC", a toda la prensa del partido y a las publicaciones de la Academia de Ciencias. En estas publicaciones la Glavlit solo defendía los intereses de la ulterior censura militar y revisaba las obras ya editadas. Y no fueron numerosos los casos cuando la obra era prohibida. La Glavlit imponía su veto cuando encontraba en el manuscrito propaganda en contra del Poder Soviético, divulgación de secretos militares, instigación del fanatismo nacionalista o religioso, pornografía o casos de provocación de la opinión pública con información falsa.

Pasó otro lapso no muy grande y la noción "secreto militar" fue sustituida por una fórmula

A mayor libertad, mayor responsabilidad

Respondiendo a las preguntas del corresponsal del periódico "L'Humanité", Mijail Gorbachov dijo sin circunloquios: es verdad que tenemos la censura. Su misión consiste en impedir la difusión de secretos estatales y militares, que se haga propaganda de la guerra, la violencia, la crueldad, de abusos contra el individuo y de la pornografía, que está prohibida por la ley. La bruma de siempre, que durante muchos años envolvía a la censura, comienza a disiparse. Ahora ya podemos reflexionar en el tipo de institución de que se trata y en las posibilidades alternativas para cumplir tales tareas.

La censura existe desde hace siglos y ha adquirido las formas más diversas. Una de ellas es la censura preliminar que se practicó ampliamente en el siglo pasado. Creo que la crítica más mordaz de esa forma de censura fue hecha por el joven Carlos Marx. El consideraba que la institución de la censura es una manifesta[illegible] de desconfianza en la prensa, la opinión pú[illegible]a y el pueblo. La censura siempre actúa en secreto, por lo cual ella misma procura quedar fuera de la crítica (y en muchos casos logra sus propósitos).

Naturalmente, en cada Estado existieron y siguen existiendo unos u otros métodos de control sobre la prensa. Pero la censura... En Ing[illegible]rra, por ejemplo, esa institución fue abolida[illegible]almente ya en el siglo XVII. Por el contrario, la Rusia zarista en aquel entonces solo se preparaba para instituir la censura preliminar.

Tolerar la existencia de la prensa contrarrevolucionaria después del triunfo de la Revolución de Octubre y en medio de la persistente lucha armada, era lo mismo, como dijera Lenin que "sumarles a las bombas de Kaledin las bombas de la mentira". Por eso ya al segundo día del Poder Soviético se aprobó el Decreto sobre la Prensa, a tono con el cual debían ser cerrados temporalmente o para siempre los órganos de prensa que exhortaban a la resistencia abierta y a la insubordinación al gobierno, o los que sembraban desórdenes mediante la tergiversación evidentemente calumniadora de los hechos y que instigaban actos contrarios a las leyes.

Pero no se introdujo la censura. Creo que a muchos revolucionarios profesionales, que sabían por experiencia propia lo humillante que es el lenguaje esópico, les parecía abominable la idea de la "censura roja". El concepto leninista fue formulado con toda precisión en el Decreto sobre la Prensa: "En cuanto quede consolidado el nuevo orden, cesarán todas las medidas administrativas contra la prensa; se establecerá la plena libertad de prensa dentro del marco de su responsabilidad ante la Corte y en el marco de la ley más amplia y progresisat en esta esfera". Sin embrago, hubo que esperar siete decenios esa Ley sobre la Prensa que nos habían prometido. Mientras que la idea de la censura preliminar la cristalizó con bastante rapidez la burocracia naciente. En mayo de 1919 el departamento de prensa del Soviet de Moscú obligó a todas las editoriales capitalinas a solicitar permiso para la entrega de cada manuscrito a la imprenta. El Consejo de Comisarios del Pueblo se indignó ante aquella decisión y anuló la disposición.

La censura preliminar se introdujo a escala nacional por el decreto del 12 de diciembre de 1921 sobre las editoriales privadas: antes de imprimirse cualquier manuscrito debía solicitarse el permiso de los organismos del Comité de Imprentas o del Departamento Regional de Instrucción Política. Este decreto fue aprobado por Consejo Menor de Comisarios del Pueblo y firmado por Alexandr Tsiurupa. Al cabo de unos meses — el 6 de junio de 1922— el Consejo de Comisarios del Pueblo aprueba el Reglamento sobre la Dirección Principal para los Asuntos de la Literatura y de las Editoriales (la Glavlit), adjunta al Comisariado del Pueblo para la Enseñanza. El documento fue firmado por el adjunto de Alexéi Rikov, presidente del Consejo.

Al comienzo se le encargaba conceder permisos para fundar editoriales y órganos de prensa nuevos, componer listas de publicaciones prohibi-

más amplia: "datos prohibidos para la divulgación". Y en vez de la "propaganda antisoviética" aparece la expresión "obras portadoras de ideología hostil en cuestiones de la vida social, la religión, la economía, las relaciones interétnicas, del arte, etc.". Es evidente que tales fórmulas extremamente vagas proporcionaban un vasto campo para los amantes de los métodos de "ordeno y mando" en las esferas de la ideología y de la cultura.

Pasa algún tiempo, y la Glavlit ya goza del derecho de dar su acuerdo para designar a redactores y escoger a los miembros de las juntas directivas de las redacciones. Al comienzo de los años 30 ya se confía la composición de la lista de datos que se propone proteger contra la divulgación. Fue entonces cuando cambió también la situación de las ediciones que antes estaban libres de control. De allí en adelante la Glavlit no controlaba únicamente los documentos secretos (a los cuales no tenía acceso), los impresos en blanco, los libros de contabilidad y los periódicos murales.

Tal era la situación a mediados de los años 30. En este sentido disponemos de datos completamente exactos y abiertos.

Pasemos ahora al día de hoy. Las condiciones de la perestroika (especialmente de su segunda etapa) nos colocan frente a la necesidad de combinar razonablemente las formas imprescindibles de control por parte de la sociedad sobre los medios de información masiva con la transparencia, la apertura y con el pluralismo socialista. Creo que tal control debería renunciar a las formas organizativas evidentemente anticuadas, volver al concepto leninista de "responsabilidad ante la corte y en el marco de la ley más amplia y progresista en esta esfera". El lápiz azul (¿o rojo?) debería estar en manos del redactor, y no de un funcionario. Aunque, por otra parte, hay periodistas que se sienten mejor, respaldados por tal funcionario. Ellos no quieren buscarse problemas defendiendo los intereses de la sociedad y prefieren alegar a que "de todas formas la censura no lo dejará publicar".

Actualmente el PCUS estructura sus relaciones con los medios de información masiva en el espíritu del respeto y la confianza recíprocos. Sobre tal trasfondo la censura preliminar, que es burocrática por su esencia, parece ser un monumento al estilo administrativo de "ordeno y mando".

Todos comprendemos que cabe tomar en cuenta la necesidad de proteger los secretos estatales y otros. ¿ Pero por qué ha de hacerlo la censura? Es que los secretos estatales y militares no nacen en las redacciones. Ellos pueden llegar a la prensa solo por negligencia de los funcionarios, a quienes han sido confiados. ¿No sería sensato proteger los secretos en el lugar, donde ellos deben guardarse, y no en el lugar, a donde éstos pueden llegar por casualidad?

Además, las propias listas de secretos, especialmente los de servicio, han crecido hasta cobrar dimensiones inauditas. Al parecer, ya llegó el momento de reducirlas al mínimo impescindible. Y es preciso publicar abiertamente las listas de datos (sin detallarlos), que se consideran un secreto estatal.

Si los secretos militares pueden ser protegidos sin recurrir a la censura preliminar, es bien posible prescindir de ella por completo en los casos cuando se trata, por ejemplo, de la propaganda de la guerra o de la violencia. Es que en cada órgano de prensa hay un secretario responsable. Y siempre hay un autor, que debe respetar el Código Penal. El sistema del control interno de la redacción y la responsabilidad ante la ley bien pueden proteger a nuestra prensa de la propaganda de la guerra y la pornografía, de las exhortaciones a la violencia, abusos contra el individuo, etc. Este sistema puede protegerla de todo lo que viola las leyes.

Mijail FEDOTOV,
candidato a doctor en Derecho

Redactor de la "Página en español"
D. OKULIK.

ВЫЙШЛА КНІГА ВЫБРАНЫХ ТВОРАЎ ЯНКІ ЛУЧЫНЫ

ПРАГЛЯНЕ СОНЦА НАД НАШАЙ НІВАЮ

На ніве нацыянальнай культуры — падзея: выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла аднатомнік выбраных твораў аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, вядомага паэта-дэмакрата Янкі ЛУЧЫНЫ. Пра кнігу расказвае яе ўкладальнік літаратуразнавец Уладзімір МАРХЕЛЬ.

З Лучынавай спадчынай, жанрава разнастайнай, слаба знаёмыя сучасныя беларускія чытачы і нават прафесійныя літаратары. Так склалася, відавочна, таму, што намаганні гісторыкаў літаратуры не адзін год скіроўваліся пераважна на выяўленне дакументальна-архіўных матэрыялаў, на забеспячэнне фактаграфічнай асновы даследчых прац. Прыкметныя ж поспехі ў апісанні гісторыка-літаратурных з'яў і пісьменніцкіх лёсаў заставаліся і застаюцца пакуль здабыткам даволі вузкага кола спецыялістаў, а да чытача — і гэта ў лепшым выпадку — даходзіць і даходзіць не сама творчасць пісьменнікаў папярэдніх стагоддзяў, а толькі яе пачатковая, не заўсёды глыбокая літаратуразнаўчая інтэрпрэтацыя. Зразумела, гэта і абмяжоўвае ўспрыманне літаратурнага мінулага, і пазбаўляе чытача актыўнага пазнання мастацкай спадчыны свайго народа.

Трыццаць пяць гадоў назад, дарэчы, выдаваліся «Выбраныя творы» Лучыны. Апошняя кніга ў шэсць разоў перавышае памерам зборнік твораў Янкі Лучыны, выдадзены ў 1953 годзе.

Яна дае шырокае, амаль поўнае ўяўленне пра творчую спадчыну аднаго з самых лірычных беларускіх паэтаў канца XIX стагоддзя. У кнігу ўвайшлі, па сутнасці, усе вядомыя і адшуканыя творы Лучыны. Беларускаму чытачу ўпершыню прапануюцца поўны тэкст паэмы «Паляўнічыя акварэлькі», запіс успамінаў удзельніка паўстання 1863 года на Міншчыне «З крывавых дзён», усе арыгінальныя вершы паэта з яго польскамоўнай кнігі «Паэзія», а таксама вершаваныя творы і фрагменты, якія зберагаюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве. Яны перакладзены Рыгорам Барадуліным, Міколам Арочкам, Іванам Чыгрынам, Генадзем Тумашам і аўтарам гэтых радкоў.

На жаль, па-за межамі выдання засталіся польскамоўныя пераклады і наследаванні Лучыны (урывак з Гамеравай «Іліяды», «Забытая вёска» М. Някрасава, вершы Г. Гейнэ, У. Салаўёва, В. Чумінай-Міхайлавай, дзве байкі І. Крылова і інш.), якія раскрываюць шырыню творчых інтарэсаў паэта і яго значныя версіфікатарскія магчымасці. У тым, што гэтая частка спадчыны аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры ўсё-такі не трапіла пад вокладку кнігі, выявілася жывучасць (нават у асяроддзі літаратараў!) інертных адносін да іншамоўнай творчасці аўтараў, якія пісалі не толькі пабеларуску.

Будучы паэтам беларускім, Лучына ўскладаў на сябе ролю пасрэдніка паміж польскай і рускай літаратурамі, пісаў на трох мовах, і не лічыцца з гэтым нельга, тым болей, што ў шматмоўнасці літаратурнага працэсу найбольш яскрава выявіўся феномен фарміравання ўласна беларускай літаратуры. Таму няма сумнення, што ў хуткім часе ўзнікне патрэба ў перавыданні твораў Лучыны.

Паколькі навука не можа задавольвацца дасягнутым, а ў нашай краіне адбываюцца сёння працэсы дэмакратызацыі, якія стымулююць пераадоленне стэрэатыпных уяўленняў і гістарычнае мысленне людзей, то паглыбленае асэнсаванне шляху, пройдзенага нашымі продкамі, проста-такі непазбежна. Уяўленне ж пра літаратуру Беларусі дакастрычніцкага часу будзе датуль заставацца павярхоўным, пакуль не будуць вернуты да жыцця з папярэдніх стагоддзяў калі не ўсе, то прынамсі самыя значныя ў ідэйна-мастацкіх адносінах творы. Яны не толькі лік відуюць культурныя прагалы ў нашай памяці, але і далучаць

да больш глыбокага разумення тых сацыяльных, бытавых і інтэлектуальных праблем, якія трывожылі продкаў, і разам з гэтым узбагацяць нашу гістарычную свядомасць, напоўняць канкрэтным зместам адчуванне непарыўнасці грамадскага прагрэсу, скіраванага ў сённяшні дзень.

Хачу адзначыць, што ў новую кнігу Лучыны не ўвайшла аповесць «Верачка», напісаная па-руску. Справа ў тым, што працяглы час сентыментальную аповесць «Верачка», выдадзеную ў 1901 годзе ў Маскве, літаратуразнаўцы разглядалі ў кантэксце творчасці беларускага паэта. Не так даўно Уладзімір Казбярук пераканаўча давёў, што да гэтай аповесці наш Янка Лучына не меў ніякага дачынення і што аўтарам яе найверагодней, быў якісьці Васіль Лучына (Лучынскі).

Прывяду другі прыклад. Падчас выдання «Выбраных твораў» Лучыны гісторыкі літаратуры былі амаль пераканаы, што пяру беларускага паэта належыць таксама і верш «Родной Белоруссии», які без подпісу друкаваўся ў 1892 годзе ў альманаху «Северо-Западный календарь». Між тым у першапублікацыі гэтага верша («Минский листок», 1888, № 11) яскрава пазначаны аўтар: Міхаіл Зальдовіч.

І яшчэ. У «Выбраныя творы» Лучыны ўключаны верш «Вось за мной, прада мной» у беларускім перакладзе Піліпа Пестрака. Аднак гэта не арыгінальны твор паэта, напісаны папольску, а яго пераклад на польскую мову верша наўгародскай паэтэсы Вольгі Чумінай «Оглянусь ли кругом», напісанага, дарэчы, пад уплывам папулярнага «Лірніка вясковага» Уладзіслава Сыракомлі. Гэты пераклад Лучыны ўвайшоў бы ў апошнюю кнігу ў тым выпадку, калі б у ёй было адведзена месца польскамоўным перакладам і наследаванням беларускага паэта-дэмакрата. Калі ж пры гэтым прыгадаць, што да арыгінальнай спадчыны Лучыны адносілі раней і яго беларускае перастварэнне другой часткі Сыракомлевага верша «Не я пяю» і што застаецца пакуль адкрытым пытанне, ці сапраўды Лучына — аўтар верша «Дзень за днём», то становіцца відавочным, як няўважліва мы адносімся да спадчыны заснавальніка лірычна-філасофскай плыні ў беларускай паэзіі Новага часу.

Уладзімір МАРХЕЛЬ.

Янка ЛУЧЫНА

ЛІРНІК ВЯСКОВЫ

Памяці СЫРАКОМЛІ

**Ліра, песня мая ты — не табою заняты
Свет, ён з лірай не ў згодзе,
Людзі дбаюць паволі і пра гімн у касцёле,
І пра песню ў гасподзе.
Душы век паразгневаў — ні малітваў, ні спеваў,
Век рэальнасць шануе.
Мазалямі здабыты даўні спосаб забыты.
Капітал скрозь пануе.
Кожны бледны, стамлёны, а хлеб чэрствы, штодзённы
З палыну ды з мякіны,
І зацягваюць хмары моўчкі неба абшары,
Быццам змрок дамавіны.
Ціша... Скуль спеву брацца, дзе без хлеба і працы
У натоўпах бязладдзе,
Дзе пра заўтра жывое думае са слязою.
Грошы! грошы ва ўладзе!
А ў святліцу часінай песня гляне дзяўчынай,
Пойдуць парабкі ў скокі.
Там матыў нам агульны, жаласны, беспрытульны,
Узляціць пад аблокі.
Песня даўняя наша, дзе ты нудзішся нашча,
Не даешся абразам!
Што ж у хвілю спачынку пры лучыне, камінку
Грамада тужыць разам!**

Пераклад Р. БАРАДУЛІНА.

РОДНАЙ СТАРОНЦЫ

**Ты параскінулась лесам, балотамі,
Выдмай пясчанай, неураджайнаю,
Маці-зямліца, і умалотамі
Хлеба нам мерку не даш звычайную.**

**А сын твой, беднаю адзет сярмягаю,
З лыка пляцёныя лапці абуўшы,
Едзе драбінамі ці калымагаю,
Конем, што цягне, як бы заснуўшы...**

**Усё ў табе бедна. Часта заплача
Мужык араты дзеля злой долі,
Цяжка працуючы. Ён жа, аднача,
З табой расстацца не жджэ ніколі.**

**І непрыглядную хату з пажыткамі,
І поле скупое, выган без пашы
Мы, апрануўшыся старымі світкамі,
Любім і цэнім — бо яны нашы.**

**Дасць Бог крывавым потам аратаму
Здабрыць пясчану зямліцу здарыцца,
Быць добра сытаму, хоць не багатаму,
А дзеля празніка чарка нам зварыцца.**

**Сонца навукі скрозь хмары цёмныя
Прагляне ясна над нашай нівaю,
І будуць жыці дзеткі патомныя
Добраю доляй — доляй шчасліваю!..**

ФАКСІМІЛЬНЫЯ ВЫДАННІ

Кнігу «Матчын дар» Алеся Гаруна, якая яшчэ нядаўна была забаронена і якая цудам захавалася ў адзіным экземпляры толькі ў прыватнай калекцыі пісьменніка Барыса Сачанкі, прапанавалі аматарам славеснасці паліграфісты рэспублікі. Яны надрукавалі дзвйны тыраж гэтага зборніка, які выйшаў на першым годзе Савецкай улады ўсяго ў пяці тысячах экземпляраў. І кожная з новых кніжак, якія яшчэ пахнуць друкарскай фарбай, літара ў літару, штрых у штрых паўтарае арыгінал.

— Мы пачалі серыю так званых факсімільных выданняў — гэта паўторны выпуск найболып цікавых кніг, што сталі бібліяграфічнай рэдкасцю, — растлумачыў галоўны рэдактар Дзяржкамвыда БССР Ігар Лапцёнак. — Сучасная паліграфічная тэхніка і магчымасці цэлюлознай прамысловасці дазваляюць са стапрацэнтнай дакладнасцю ўзнаўляць як друкаваныя, так і рукапісныя творы любой эпохі. Такім жа спосабам мы перавыдалі і «Вянок» Максіма Багдановіча, першыя, яшчэ дарэвалюцыйныя зборнікі Янкі Купалы і Якуба Коласа, знішчаную ў 30-я гады цэнзурай буржуазнай Польшчы кнігу Максіма Танка «На этапах».

У бліжэйшых планах Дзяржкамвыда рэспублікі — зборнік вершаў Канстанцыі Буйло «Курганная кветка» (ён убачыў свет у 1914 годзе) і выданне факсімільнага тыпу «Статута Вялікага княства Літоўскага». Апрача самога «Статута», у гэтай незвычайнай кнізе ёсць другая і трэцяя часткі — каментары вучоных і слоўнік тэрмінаў, якія ўжываліся ў эпоху першага беларускага друкара Францыска Скарыны.

Г. НОВІКАЎ.

ПРЭМ'ЕРЫ, ВЫСТАЎКІ, СУСТРЭЧЫ

ПЕРШЫ Ў КРАІНЕ

У Панявежысе прайшоў першы ў краіне міжнародны фестываль вакальнай джазавай музыкі. Фестываль (ён цяпер будзе праводзіцца праз год) быў даволі прадстаўнічы.

Сярод запрошаных арганізатарамі фестывалю быў і мінскі ансамбль «Камерата» (пад кіраўніцтвам Алега Шыкунова), які на сцэне Палаца культуры «Экранас» паказаў праграму з твораў джазавай класікі — кампазіцыі Д. Элінгтона, Д. Гершвіна, О. Пітэрсона. «Камерата» — калектыў, вядомы як выканаўца пераважна акадэмічнай музыкі, плануе выступіць з новай праграмай і на джаз-фестывалях у Віцебску, Тарту.

У ПАМЯЦЬ ВЯЛІКАГА РУСКАГА ПІСЬМЕННІКА

Агульнагарадскі вечар, прысвечаны 160-годдзю з дня нараджэння Льва Талстога, адбыўся ў мінскім Доме літаратара. Адкрыў і вёў вечар народны пісьменнік БССР Янка Брыль. Выступілі І. Чыгрынаў, В. Адамчык, А. Разанаў. Яны гаварылі аб веліч і неўміручасці талстоўскай спадчыны, аб цікавасці Талстога да Беларусі і да беларусаў, аб талстоўскіх традыцыях у беларускай савецкай літаратуры. Талстоўскі пафас сцвярджэння праўды і справядлівасці, пільная ўвага да чалавека, да яго духоўнага свету, падкрэслівалі прамоўцы, надзвычай актуальныя ў наш сённяшні дзень, сугучныя сучаснаму жыццю грамадства.

НА МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ

Калектыў брэсцкага ансамбля танца «Радасць» пабываў у Англіі. Ён прыняў удзел у міжнародных фестывалях фальклорнага мастацтва, якія прайшлі ў гарадах Білінген і Ланкастэр. Брэсцкія хлопцы і дзяўчаты выступілі таксама ў Лондане і Нотынгеме. Гэта не першая паездка «Радасці» за мяжу. Створаны больш 25 гадоў назад маладзёжны калектыў з поспехам выступаў у Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі, Францыі, Індыі, ГДР, Іране, многіх іншых краінах.

У Англіі самадзейныя артысты паказалі праграму, у якую ўвайшлі беларускія народныя танцы, фальклорныя абрадавыя кампазіцыі.

На кінастудыі «Беларусьфільм» здымаецца поўнаметражны двухсерыйны фільм «Наш бранепоезд» па сцэнарыю лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Яўгенія Грыгор'ева.

Фільм расказа гледачу аб трагічным лёсе ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Мікалая Кузняцова, якому даводзіцца пераглядаць свае ідэалы. У галоўных ролях заняты заслужаны артыст БССР Уладзімір ГАСЦЮХІН, заслужаны артыст РСФСР Аляксей ПЯТРЭНКА, актрыса Наталля ПАПОВА.

НА ЗДЫМКУ: кадр з фільма.

ЛІТАРАТУРА СССР: НАТАТКІ ПРА ЯЕ СЁННЯШНІ ДЗЕНЬ

НА ВАСТРЫНІ ПЕРАМЕН

БЕЗ УСЯЛЯКАГА перабольшання можна сказаць, што за час пасля XXVII з'езда КПСС у духоўнай сферы жыцця савецкага грамадства адбываецца самая сапраўдная рэвалюцыя — гэта пацвердзіла і XIX Усесаюзная партыйная канферэнцыя. І, безумоўна, на вастрыні перамен аказалася літаратура.

Жывая творчая думка тут перамясцілася ў часопісы. І паказала, што значыць вяртанне да ленінскіх норм у культурнай палітыцы, да свабоды творчасці. Варта было зняць перапоны, і за нейкія няпоўныя тры гады да савецкіх чытачоў прыйшоў цэлы пласт часцей за ўсё першакласных літаратурных твораў, раней недаступных.

Творы, якія ствараліся на працягу нашага гераічнага, але адначасова і трагічнага шляху першапраходцаў у будучыню, — пачынаючы з кніг М. Булгакава, Я. Замяціна і А. Платонава, «Доктара Жывага» Б. Пастэрнака, «Рэквіема» Г. Ахматавай, «Па праву памяці» А. Твардоўскага, канчаючы «Пярэдаднямі» В. Бялова, раманамі «Мужыкі і бабы» Б. Мажаева, «Белае адзенне» У. Дудзінцава, «Дзеці Арбата» А. Рыбакова, «Жыццё і лёс» В. Гросмана — з'явіліся своеасаблівымі дакументамі, якія ў мастацкім слове раскрываюць складаную гісторыю выспявання, фарміравання, сцвярджэння і функцыяніравання антыгуманнай сістэмы сталінізму ў Савецкай краіне. Гэта кнігі-перасцярогі, кнігі, успрымальныя да чужога болю, кнігі думкі і духу, што пакутуюць за лёсы народа і краіны. У іх на поўны рост паўстала карэнная грамадская праблема, якая ляжыць і ў аснове ўсіх нашых сённяшніх дыскусій. Гэта праблема — рэвалюцыя і гуманізм, сацыялізм і гуманізм.

На жаль, наша літаратурна-крытычная думка аказалася не на вышыні, не на ўзроўні цяперашняй літаратуры. У выніку ўзнікла драматычная сітуацыя. У той самы момант, калі менавіта літаратура выйшла на авансцэну духоўнага развіцця савецкага грамадства, узваліўшы на сябе ў многім функцыі гісторыі і філасофіі, калі чытачы адкрылі невядомы ім раней мацярык мяцежнага і пакутнага чалавечага духу, асэнсоўваць гэтыя надзвычай складаныя духоўныя працэсы, дапамагаць чытачу спасцігаць іх амаль няма каму.

А калі гэтага няма, узнікае небяспека з'яўлення міфаў і напаўпраўды. Іх ужо нямала выявілася ў нашай перыёдыцы за апошні час. Адна з самых небяспечных заключаецца ў імкненні перавярнуць дагары нагамі саму гісторыю савецкай літаратуры, сутыкнуць, проціпаставіць два крылы літаратуры, засведчыць зноў адкрытыя імёны і з'явы за кошт іншых класічных імёнаў—М. Горкага і У. Маякоўскага, А. Талстога і М. Шолахава, С. Ясеніна і А.Твардоўскага, Л. Ляонава і А. Фадзеева, па магчымасці прынізіўшы, а то і зусім перакрэсліўшы іх.

Ні для кога не сакрэт, што наша крытыка і некаторыя органы друку загразлі сёння ў дробнай міжусобнай барацьбе. Я не згодзен, што за ўсім гэтым — толькі групаўшчына. Сёння, думаецца, у ідэйным, духоўным жыцці вядуць барацьбу, спрэчку тры тэндэнцыі. Дагматычная, якая спрабуе закансерваваць мінулае і процідзейнічаць пераменам. Авантурыстычная фракцыя, якая шумна дэманструе «дзіцячую хваробу «левізны» ў камунізме» і дзейнічае па вядомаму правілу: пойдзеш налева, прыйдзеш направа. Ім процістаіць асноўная, галоўная тэндэнцыя рэвалюцыйнага, структурнага абнаўлення грамадства на базе сацыялізму і ў імя сацыялізму, абнаўлення кардынальнага, дынамічнага, але адначасова цвярозага і асцярожнага. Гэтыя водападзелы часам вельмі бурна праяўляюць сябе як у адносінах да мінулага, так і ў адносінах да сучаснасці і будучыні.

Нельга далей закрываць вочы на тое, што побач з фігурай кансерватара на гарызонце перабудовы замаячыла і фігура фальшывага «застрэльшчыка» перабудовы.

Такі «застрэльшчык» паслядоўны, злосны і нецярпімы. У адносінах да гісторыі ён трымаецца ваяўнічага нігілістычнага падыходу, а ў адносінах да сучаснасці — анархічны; нашы беды і трагедыі ў яго выклікаюць не столькі боль і гора, колькі зларадначае пачуццё. Што тычыцца будучыні, то тут яго ідэал ясны і відавочны: гэта спажывецкае грамадства і спажывецкая «масавая культура» ва ўсёй іх бездухоўнай красе.

Недахоп культуры, сапраўднага клопату пра лёс роднай літаратуры, пра лёс Айчыны парадзіў ганебную сварку паміж асобнымі часопісамі, дзе ў ход ідуць самыя злавесныя палітычныя ярлыкі. Справа зайшла так далёка, што ў «праціўніках перабудовы» і «кансерватарах» ходзяць ужо такія пісьменнікі, як В. Распуцін ці В. Бялоў, Ю. Бондараў, аўтар «Цішыні», бадай, аднаго з першых у нас «антыкультавых» раманаў, ці М. Аляксееў, які напісаў кнігу страшнай праўды аб злачынствах Сталіна, што выклікалі голад пачатку 30-х гадоў — раман «Задзіры». Уся гэтая плеяда пісьменнікаў, пачынаючы з ужо пакінуўшых жыццё В. Авечкіна, А. Яшына, В. Шукшына, Ф. Абрамава, У. Тэндракова, уключаючы сюды В. Астаф'ева, С. Залыгіна, Я. Носава, Г. Траепольскага, П. Праскурына, І. Васільева, У. Салаухіна, Б. Мажаева, У. Крупіна і інш., здзейсніла подзвіг, расказаўшы людзям аб трагедыі роднай зямлі ў пару ліхалецця, шчыра і бясстрашна ваююць за перамены, якія наступілі толькі сёння. Як жа дрэнна трэба ведаць і разумець літаратуру, калі не бачыць сапраўднай ролі гэтых пісьменнікаў у рэвалюцыйнай справе перабудовы.

Нам трэба вучыцца сумленнасці і культуры дыскусій, аваладваць культурай цывілізаваных узаемаадносін. І калі мы абмяркоўваем сёння вельмі правільныя рашэнні аб публічнасці і палітычнай рэформе сістэмы грамадства, баюся, што мы малавата задумваемся яшчэ аб адным фундаментальным фактары, неабходным для паслядоўнага ажыццяўлення іх.

Толькі памножыўшы публічнасць і дэмакратыю на сапраўдную культуру, на сумленне, праўду, дабро, на агульначалавечыя каштоўнасці і сацыяльныя ідэалы, мы атрымаем ад перабудовы чаканы вынік.

Фелікс КУЗНЯЦОЎ,
дырэктар Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага.

ЗАПРАШЭННЕ НА РАДЗІМУ ПЕСНЯРОЎ

Галоўнае ўпраўленне геадэзіі і картаграфіі пры Савеце Міністраў СССР выпусціла спецыяльныя турысцкія схемы пра мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю нашых песняроў. Першая з іх — «На радзіму Янкі Купалы» — прысвечана Вязынцы. Аўтар тэксту Я. Раманоўская, здымкі А. Лабады і В. Ждановіча. Яна расказвае пра мемарыяльны купалаўскі запаведнік, нагадвае экскурсіі, якія прапануюць аматарам літаратуры Мінскае, Барысаўскае і Маладзечанскае бюро падарожжаў і экскурсій.

Пра жыццё і творчасць Я. Коласа, яго родныя мясціны — турысцкая схема «На радзіму Якуба Коласа» (аўтар тэксту Я. Курбека, здымкі А. Лабады). Турысты маюць магчымасць даведацца, як лепш трапіць туды, дзе жыў пясняр, прачытаць адрасы Мінскага і Стаўбцоўскага бюро падарожжаў і экскурсій.

Мне хочацца пазнаёміць вас з гэтымі людзьмі. Усе разам яны — хор ветэранаў вайны і працы Гомельскага палаца культуры і тэхнікі чыгуначнікаў імя У. І. Леніна. У іх розны ўзрост, розныя ў былым прафесіі і лёсы таксама розныя. Некаторыя добра памятаюць Вялікую Кастрычніцкую рэвалюцыю, усе яны прайшлі цяжкімі дарогамі Вялікай Айчыннай вайны. Гэтыя людзі — жывая гісторыя нашай краіны.

Піліп Салодкі — ганаровы машыніст БССР, ветэран хору. У 1941 годзе, калі набліжаўся фронт, Піліпу Гаўрылавічу было даручана вывезці ў глыбокі тыл састаў з заводскім абсталяваннем. Вораг быў ужо побач. У апошнюю хвіліну збеглі памочнік машыніста і качагар. Але Піліп Салодкі павёў паравоз наперад: памочнікам у яго стала жонка, качагарам — дачка.

Вось ужо два гады не спявае ў хоры адна з першых яго ўдзельніц дзевяностапяцігадовая Лідзія Кузьменка. Але не забываюць яе харысты. Калі суседзі бачаць, што да Лідзіі Паўлаўны ідзе натоўп людзей, то ведаюць: гэта яе сябры. І адразу ставіцца самавар, расстаўляюцца кубкі ды шклянкі, нехта дастае прынесенае з дому варэнне. Потым гучыць песня, якая іх усіх аб'ядноўвае. Я сам прысутнічаў на такой сустрэчы, і ў канцы Лідзія Паўлаўна прызналася мне, што гэта дзейнічае лепш любых, нават заморскіх таблетак.

Трыццаць гадоў — такі педагагічны стаж у заслужанай настаўніцы школ БССР васьмідзесяцітрохгадовай Антаніны Масіейкавай. Усе трыццаць гадоў яна аддала сельскай школе. Акрамя яе, у сям'і было яшчэ два браты і тры сястры, і ўсе яны — настаўнікі. У 1942 годзе аднаго з братоў фашысты расстралялі за сувязь з партызанамі. Дачка яе Марыя Яўрэінава да выхаду на пенсію таксама была настаўніцай. Зараз яны разам выступаюць на сцэне.

У кватэры саліста хору Уладзіміра Яфрэмчанкі я ўбачыў шмат рэпрадукцый карцін, зробленых ім самім. Паслухаў, як гаспадар іграе на скрыпцы, пачытаў яго вершы. Уладзімір Піліпавіч працаваў галоўным тэхнолагам Гомельскага станкабудаўнічага завода, ён лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, быў дэпутатам Вярхоўнага Савета рэспублікі.

Пра ўсіх удзельнікаў хору не раскажаш. Адзначу толькі, што не менш цікавыя старонкі біяграфіі ў канцэртмайстра Мікалая Бабарыкіна, Івана Іванюка, Марыі Гавароўскай, Лізаветы Майдзель, Аляксандра Лапанава, Антона Антонава і многіх іншых. У хор іх паклікала песня. Цяпер яны толькі і жывуць рэпетыцыямі, канцэртамі. Першым кіраўніком хору, створанага яшчэ ў 1959 годзе, была выпускніца харкаўскай кансерваторыі Марыя Боднар. Цяпер вось ужо пяць гадоў працуе з калектывам яе дачка Марына Дыдалева.

Самадзейныя артысты — частыя госці ў санаторыі-прафілакторыі Гомельскага аддзялення Беларускай чыгункі, у шпіталі інвалідаў і ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, у доме адпачынку «Чонкі», а таксама ў гарадах і вёсках Гомельшчыны. Яны перапісваюцца і сустракаюцца з такімі ж калектывамі з Мінска, Вільнюса, Рыгі, Севастопаля, Магнітагорска і іншых гарадоў. Вечарамі збіраюцца яны ў сваім Палацы культуры, каб паспяваць любімыя песні, якімі захапляюцца з маленства, успомніць маладосць. І, бадай, самае важнае для ветэранаў, што яны збіраюцца разам. А паўнюткая зала слухачоў цешыць іх сэрцы: яны і цяпер сярод людзей, яны ім патрэбныя.

Калі ў каго дзень нараджэння, то ў час рэпетыцыі віншуюць імянінніка, уручаюць кветкі, а староста і вядучая Таісія Гапіенка чытае яму свае вершы, хор выконвае для яго любімую песню. А потым, калі рассоўваецца заслона, пачынаецца канцэрт-партрэт, які расказвае пра лёсы ўдзельнікаў хору. У гледача гэта пакідае вялікае ўражанне. А ў кожнага з трыццаці пяці харыстаў выклікае звычайнае, але такое неабходнае ў жыцці пачуццё радасці.

НА ЗДЫМКАХ: саліст І. ЯФРЭМЧАНКА; гасцей прымае Л. КУЗЬМЕНКА; А. МАСІЕЙКАВА.

Тэкст і фота С. КРЫЦКАГА.

У канцы жніўня ў Мінску ўпершыню адкрыўся скульптурны пленэр. У ім прымаюць удзел Э. Астаф'еў, А. Фінскі, Л. Зільбер, У. Слабодчыкаў, У. Папсуеў, Б. Маркаў, Ю. Паляхоў, А. Чыгрын, І. Кляніцкі.
На першым этапе скульптары працавалі з каменем розных парод на палігоне скульптурнага цэха Мінскага мастацка-вытворчага камбіната. Тут рабілі грубую апрацоўку. Потым пачатыя скульптуры былі перавезены на тэрыторыю алімпійскай базы «Стайкі», дзе работа працягвалася да 5 кастрычніка.
Закончаныя творы Мінскага пленэра цяпер выстаўлены ў купалаўскім скверы, а праз год «пераедуць» на тэрыторыю саду скульптуры, які плануецца стварыць на беразе Свіслачы паміж гасцініцай «Беларусь» і Троіцкім прадмесцем. На наступны год Мінскі пленэр прыме замежных удзельнікаў.
НА ЗДЫМКАХ: А. ЧЫГРЫН. «Элегія»; Л. ГАРАВАЯ. «Голуб»; Я. ПУСТАВОЙ. «Імправізацыя».

Фота М. МІНКОВІЧА.

РОДНАЕ-БЛІЗКАЕ

БАРАВІКІ І... КУНІЦА

Кастрычнік падарыў людзям доўгачаканую радасць бабінага лета. Успыхнула яно барвамі цуда-лістападу, срэбрам павуціння, што ўсцілала пад вечар траву і кусты, павісала на іх, як празрыстая аснова для беласнежнай тканіны на чароўных кроснах.

Бабіна лета турбуе душу, выганяе людзей з хаты, вабіць, нават прымушае ісці ў лес, пад яго кваціцстыя шаты. Напэўна, яно абуджае ў нас дух продкаў-збіральнікаў, для якіх тут знаходзілася шмат пажытку на доўгую зіму.

Паявіліся баравікі. Ну як не наведаць запаветныя мясціны, не паспытаць асалоды палявання на гэтае маленькае лясное харраство.

Матацыкл імчыць нас — майго суседа Рамана Прыбышчука, настаўніка з Перагруба Міхаіла Колба і мяне — у Завышанскі лес.

Шанцуе, я б сказаў, не вельмі. Абхадзілі самыя прыдатныя месцы, здаецца, сам тут уладкаваўся б на адпачынак, а баравікоў мала.

Нарэшце Міхаіл прапануе: «Усё. Пераязджаем у самае надзейнае. Калі і там няма — дахаты».

Там былі. Сярод высокага верасу, пад хваінамі пахаваліся прыгажуны баравікі. Рослыя, са светла-рудымі шапачкамі.

Урочышча падарыла нам не толькі грыбы, але і сустрэчу... з куніцай.

Міхаіл нахіліўся, каб зрэзаць яшчэ адзін баравік, як на дрэва — маладую сасонку — ірвануўся руды цень. Звярок імкліва ўзабраўся на вяршаліну, пераскочыў на бярозу і схаваўся ў густым голлі.

Хапаю фотаружжо, здымаю раз, другі, трэці і... чую характэрны шчаўчок. Скончылася плёнка.

Я ў адчаі. Запасная ля матацыкла. Што рабіць? Такая ўдача не паўтараецца...

Міхаіл прапануе: «Я збегаю! Павартуйце!»

Вартуем. Раман з аднаго боку, я — з другога. е лая аказалася куніца. Сядзіць спакойна на высокай бярэзіне і пазірае на нас. А мо цікаўная? Вырашыла бліжэй пазнаёміцца з людзьмі? Хто яе ведае. Але прасядзела так ціха цэлых дваццаць хвілін, аж пакуль Колб не прынёс плёнку.

Здымаем. Галіны, зжоўклае лісце замінаюць. Рэзкасць у аб'ектыве расплываецца.

Прашу: пастукайце па дрэву. Пастукалі. Скокнула. Але не затрымліваецца. З дрэва на дрэва, з галіны на галіну — у бок гушчару. Я бягом упярэймы. Яна — хутчэй. Скачок, і раптам падае на ігліцу. Азірнулася, быццам спазіравала перад фотаапаратам і наўцёкі.

Ува мне прачынаецца інстынкт паляўнічага. Кідаюся ўслед. Мо зноў заганю на дрэва? Злева, справа бягуць Раман і Міхаіл. Пушысты, багаты хвост куніцы мільгае наперадзе між купін, паваленых ветрам алешын. Спыніўся Міхаіл. Падае Раман. Я ж не здаюся. Толькі б не адстаць.

Раптам бы хто нагу падставіў: чапляюся за галіну і — тварам у мох. Фотаружжо — у чарнічнік.

Усхапіўся. Куніцы няма. Знікла бы зачараваная. Абег наўкола — пуста. Пад карчамі, выварATамі пашукаў — няма.

Што ж здзіўляцца? Яна — гаспадыня. Мы — госці. А калі госці нетактоўныя, хто ж пакажа ім сваю схованку? Не хочацца прызнавацца, але так здарылася.

Васіль ЖУШМА.

спорт

Мацнейшыя савецкія шахматысты прымалі ўдзел у міжнародных спаборніцтвах. У барацьбе за Кубак свету на трэцім этапе ўпэўненую перамогу атрымалі нашы гросмайстры Г. Каспараў, А. Бяляўскі і М. Таль. У такім парадку яны занялі ўсе прызавыя месцы.

Прыемная вестка прыйшла з Аўстраліі. Мінскі гросмайстар В. Купрэйчык выйграў міжнародны турнір у Мельбурне. А наш зямляк Б. Гельфанд падзяліў першае-другое месцы з англічанінам Д. Кінгам на спаборніцтвах шахматыстаў у Сіднеі.

Набліжаецца да завяршэння чэмпіянат свету па міжнародных шашках. Галоўная барацьба за перамогу ідзе паміж савецкімі і галандскімі спартсменамі. У тройку лідэраў пакуль уваходзіць мінчанін Анатоль Гантварг.

Вялікую папулярнасць у аматараў футбола выклікаюць розыгрышы еўрапейскіх Кубкаў. За адзін з іх, Кубак УЕФА, змагаецца і мінскае «Дынама». У апошнім матчы з румынскай «Вікторыяй» беларускія спартсмены дома дамагліся перамогі з лікам 2:1. Галы забілі І. Гурыновіч і А. Зыгмантовіч. Гульня ў адказ адбудзецца 10 лістапада.

У ФРГ завяршыўся розыгрыш Кубка свету па кулявой стральбе. Удзельнікі Алімпійскіх гульняў І. Басінскі і С. Мартынаў заваявалі бронзавыя медалі.

Сярод іншых міжнародных спаборніцтваў з удзелам беларускіх спартсменаў адзначым перамогу ў Польшчы юных дзюдаістаў В. Каманева, І. Клімянкова, Р. Мамедава і М. Чугунова.

Пераможную серыю сустрэч у ФРГ з клубнымі камандамі правяла зборная гандбалістаў СССР. І ў кожным матчы лепшымі былі ігракі мінскага СКА А. Тучкін і А. Каршакевіч, якія закінулі найбольшую колькасць мячоў у вароты сапернікаў.

І завершым наш кароткі спартыўны агляд паведамленнем са штаб-кватэры Міжнароднай аматарскай федэрацыі барацьбы (ФІЛА): выкладчыку Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі В. Шчэрбе прысвоена званне «Суддзя міжнароднай катэгорыі».

З НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ

А У ПОЛІ ДВА ДУБОЧКІ

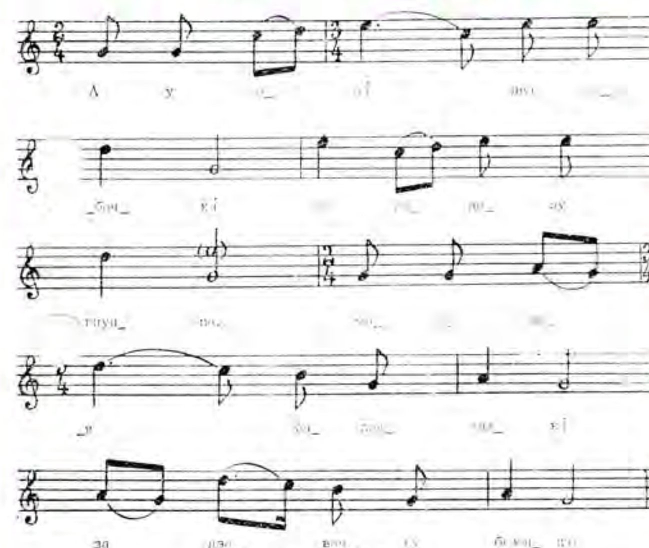

А у полі два дубочкі
Аж да долу гнуцца.
Маладыя малойчыкі
За дзевачку б'юцца.
Пабіліся, падраліся
І пайшлі да пана.
Адзін стаіць перад панам,
Сыпле дукатамі;
Адзін стаіць перад панам,
Сыпле дукатамі,
Другі стаіць за плячыма,
Абліўся слязамі:
— Бадай, табе, пане-браце,
Дукатаў нястала,
Як мы з ёю любіліся,
А на тваім стала!
Харошая дзяўчыначка,
Аддай мае грошы,
Ты ж судзіла, гаварыла,
Што я нехарошы!
Харошая дзяўчыначка,
Аддай чаравічкі,
Ты ж судзіла, гаварыла,
Што я невялічкі!
— Я й судзіла, й гаварыла
І гаварыць буду:
Ой, такі ж я,
маладзенька,
Жыць з табой не буду!

НАШ АДРАС:
МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. № 1509